

Posudek vedoucího práce na bakalářskou práci

„Pôsobenie Saleziánov medzi Rómami na Poštárke“

autorky Kláry Anny Polákové (KSES FF UK, Seminář romistiky 2021)

vedoucí práce: Pavel Kubaník, Ph. D.

Autorka se ve své práci věnuje úspěchům a neúspěchům salesiánské misie mezi Romy v bardejovské čtvrti Poštárka. Salesiánská misie na Poštárce patří mezi ty s nejdelší tradicí (její počátky se kládou do první půle 90. let 20. století) a stala se díky tomu již několikrát předmětem akademického i širěji mediálního zájmu. Bakalářskou práci tak lze vidět i jako pokračování a navázání na akademickou reflexi. Autorka si jako teoreticko-metodologickou inspiraci vybírá projekt Sirona (Sociální inkluze Romů náboženskou cestou), za kterým stojí výzkumný tým vedený Tatiano Podolinskou a Tomášem Hrustičem a která několik stran věnovala právě také Salesiánům. Považuju za vhodné, když se student při psaní své první delší akademické práce opře o jistý zdroj, do jisté míry se snaží jít ve stopách již úspěšného výzkumného projektu a propojí jej s daty, které získal. Záměr jít touto cestou tedy považuju za klad práce.

Klíčovou otázkou práce je, jakým způsobem dospívá salesiánská práce k úspěchům v práci zejména s dětmi, což konstatovaly již předchozí výzkumné sondy jiných autorů. Autorku zajímá, co konkrétně tyto úspěchy znamenají a jak jsou pocíťovány ze strany klientů. Rubem této otázky je otázka doplňující – z jakých důvodů mladí lidé (nikoli tedy již děti) z vlivu Salesiánů odpadávají. Pro bakalářskou práci si autorka vhodně omezila vzorek respondentů a výzkumné rozhovory vedla se skupinou animátorů, lidí kolem dvacítilet, kteří misíí prošli jako děti a nyní se o další generaci dětí starají. Tato skupina zahrnuje jak Romy, tak Neromy. Zaměřila se tedy na jasně ohraničenou „community of practice“, která sdílí společný zájem a aktivity, která má zároveň osobní zkušenost se salesiánským dílem v posledních desíti až patnácti letech a která je aktivním aktérem salesiánského díla, jeho úspěchů i neúspěchů. Pro rozhovory se autorka inspirovala jak klíčovými body teorie a metodologie projektu Sirona, sáhla ovšem zároveň po výborné metodologické příručce k vedení kvalitativních výzkumných rozhovorů (Kvale). Zmíněné klíčové otázky i omezení se na jasně vymezenou skupinu respondentů považuju za relevantní a při vnímání omezení z tohoto plynoucích i za velmi případné rozhodnutí pro potřeby bakalářské práce. Kvituju také skutečnost, že autorka mluví s poměrně mladými respondenty, jejichž hlas v romisticky zaměřených výzkumech není často slyšet.

Díky přiznané inspiraci projektem Sirona se autorka může opřít v analýze rozhovorů také o vybrané teoretické koncepty (zejména o teorii sociálního kapitálu) a některá svá zjištění tak může posouvat do obecnější roviny, což je jistě snaha, kterou lze u bakalářské práce uvítat.

Autorka poměrně dobře pomocí dat z rozhovorů ukazuje, jak konkrétně dlouhodobá přítomnost a tradice salesiánského díla na Poštárce vstupuje do života zpovídaných – rozšiřuje jim množinu sociálních kontaktů mimo lokalitu, u mnohých ovlivňuje aspirace na lepší vzdělání, dává jim příležitost trávit volný čas jiným způsobem, případně se i rozvíjet aktivním zapojením se skrze již lety ustálenou a v místě tedy známou pozici animátora.

Za největší přínos práce považuju fakt, že se autorce podařilo na více místech a z různých úhlů pohledu podhalit téma citlivého vnímání, zejména na straně romských animátorů, nerovnosti mezi animátory a Salesiány a mezi romskými a neromskými animátory navzájem. Autorka dochází k postřehu obdobnému tomu, který učinila prominentní osobnost salesiánského díla Peter Bešenyeie, že totiž úspěch misie je založen především na vztahu důvěry mezi Salesiány a Romy.

Autorka na mnohých místech ukazuje, jak je tato důvěra křehká a jak se náhled na misi mezi jejími romskými aktéry může výrazně změnit, pokud je tato důvěra prolomena, neboť tenká vrstva důvěry pokrývá možná mnohem silnější a tužší vrstvu nerovnosti a předsudků, kterou, pokud důvěra zůstává nenarušena, lze kultivovat a zjemňovat. Zároveň tak mimoděk v těchto pasážích ukazuje, že citovaný názor, že konvertité pravděpodobně nemohou být k misi kritičtí, neboť by to protiřečilo narativu o konverzi, nemusí být vždy platný.

Práce je poměrně vhodně strukturovaná, některé kapitoly (např. 4.1) ukazují, že autorka zvládá i poměrně složité koncepty uchopit, užít k jejich vysvětlení více zdrojů a poměrně stručně je zasadit do širšího celku práce.

Tento polštář kladných bodů doplním před kritickou pasáží posudku ještě jedním důležitým kontextem, který by v jiné době byl patrně nepřípadný, ale domnívám se, že jej nelze zcela přehlízet. Do podstatné části (téměř poloviny) bakalářského studia autorky zasáhla pandemie koronaviru. Pro práci to znamenalo omezení zejména v dlouhodobé nemožnosti navazovat kontakty přímo mezi Romy a terénního výzkumu na místě. Studentka si během pandemie vyzkoušela vedení rozhovorů online pro účel seminární práce a i na základě této zkušenosti nechtěla na této metodě založit práci bakalářskou. Původně šla tedy cestou diskurzivní analýzy reflexe salesiánského díla v dosavadních mediálních výstupech a v práci zakladatele misie Petera Bešeného. S touto cestou ale nakonec nebyla spokojená, zároveň se znovu otevřela možnost přímého kontaktu s Romy na místě, který autorka okamžitě využila a zaměření práce do jisté míry změnila. Je jisté, že za běžných podmínek by mohla práci připravovat s mnohem větší rozvahou a množstvím času a považuju za hodné uznání, že za daných podmínek dokázala improvizovat, zaměření práce vzhledem k podmínkám a vlastním preferencím změnit a dokončit.

Bohužel se tyto podmínky nemohly v práci neodrazit. Počítám, že je ve svém posudku podrobně rozebere oponent práce, zde se tedy pokusím shrnout jen ty nejpodstatnější. Předem musím předznamenat, že studentka práci odevzdala do elektronického systému dříve, než jsem její finální verzi vůbec přečetl, natož schválil.

a) Jako nejvýraznější neduh práce vnímám až přílišné spoléhání se na osy vyvozené z projektu Sirona. Až příliš často autorka jen zachycenými výroky dokládá to, co tvrdí autoři práce. Výše jsem uvítil, že si autorka vybrala určitý teoreticko-metodologický opěrný bod, bylo ale možné rozvinout mezi vlastními daty (navíc získanými ve specificky vymezené skupině) a přístupem projektu živější komunikaci. Navíc autorka shrnuje kritickou reflexi projektu Sirona (náhled na úspěch misie pouze z pohledu konvertitů nemůže vést k ničemu jinému než k potvrzení úspěchů), ve vlastní analýze rozhovorů ale tento aspekt jen občas připomene, není pevnou součástí jejího přístupu k rozhovorům;

b) Autorka pracuje s úzkým, ale dobře vymezeným vzorkem respondentů. Mnohdy ale její formulace a shrnutí nejpodstatnějších informací z rozhovorů spíše vede k zobecnění a paušalizaci. Autorka se namísto toho mohla zaměřit na předpoklady, na kterých zachycené výroky a reflexe stojí. V pasážích, kdy si všímá paternalistického přístupu a stereotypů obsažených zejména ve výrociích neromských animátorů, se tomuto přístupu alespoň blíží.

c) V úvodu autorka shrnuje základní literaturu o působení církve mezi Romy na Slovensku. Zmiňuje ale pouze základní témata textů a ze zmíněných prací jen velmi nepatrně vyzdvihuje pasáže, které by se vztahovaly k jejímu vlastnímu tématu; někdy tak činí spíše v úvodu podkapitol. Zúročení dosavadní výzkumné tradice mohlo být mnohem výraznější, obzvláště pak v bakalářské práci, která do jisté míry nemusí vůbec stát na samostatném výzkumu a může se do velké míry soustředit pouze na shrnutí dosavadních prací k určitému tématu. Domnívám se, že tento přístup pak hodně souvisí s poznámkou shrnutou v bodě a), tedy s přílišným soustředěním se na jediný teoreticko-metodologický přístup.

d) S bodem a) pak souvisí i to, že některé pasáže by bylo lepší z finálního textu zcela vypustit, neboť v konfrontaci projektu Sirona s vlastními daty vyznívá, že autorka k danému podtématu vlastně nemá a nemůže nic říct (to se týká především kapitoly o pastoračním diskurzu). Naopak téma nerovnosti a důvěry zmíněné výše autorka šířeji nerozpracovává, snad právě proto, že se zde o vybraný výzkum nemůže příliš opřít.

e) Závěry práce spíše konstatují to, co obeznámenější čtenář ví již v okamžiku, kdy se pustí do čtení nebo minimálně po přečtení úvodu – salesiánské dílo je úspěšné mezi dětmi, pozitivně ovlivňuje rostoucí stupeň dosaženého vzdělání v dané čtvrti, dospívající mládež ovšem od Salesiánů odpadá.

Při zvážení všech okolností konstatuji, že práce splňuje nároky kladené na bakalářskou práci a hodnotím ji jako „dobrou“.

Toto hodnocení se podle kvality obhajoby může o stupeň posunout k hodnocení lepšímu. Pro tento účel příkládám několik otázek pro diskusi během obhajoby.

- 1) Pokuste se v jedné větě shrnout téma práce a ve větě druhé shrnout nejdůležitější zjištění.
- 2) V čem vlastní data odporují zjištěním v projektu Sirona, případně v čem rozšiřují či prohlubují zjištění projektu?
- 3) V čem vaše vlastní data doplňují, prohlubují či rozporují poznatky zjištěné v dalších pracech o misijním působení mezi Romy na Slovensku. Zmiňte alespoň jeden dva příklady.
- 4) Jak ovlivnila vaše účast na salesiánské misii vaše přemýšlení o tématu?
- 5) Pokuste se během obhajoby shrnout své poznatky o roli důvěry a nedůvěry v rámci misie a roli stereotypů ve vztahu Romů a Neromů. Platí podle vás teorie, že častější osobní kontakt vede k oslabování předsudků?

Ve Chvalčově dne 26. 8. 2021

Pavel Kubaník